

Helyesírásunk alapelvei

Szerző dezs

Magyar nyelvtan tétel

Helyesírásunk alapelvei

A magyar helyesírás betűíró, latin betűs, hangjelölő és értelemtükröző írásrendszer. A magyar agglutináló nyelvtípus.

Hangjelölő

mert: betűi legtöbbször a szóelemekben valóban kiejtett hangokra utalnak.

Értelemtükröző mert: a helyesírás sokat tükröz a magyar nyelv rendszeréből (pl.: külön -és egybeírás, szóelválasztás).

Helyesírási

alapelveken azokat az eljárásokat értjük, melyek szerint szavainkat és szóalakjainkat leírjuk. 4 alapelvet követ

a magyar helyesírás, kiejtés, szóelemzés, hagyomány és az egyszerűsítés elve. A

helyesírás iránti igény

vagyis igény a következetes mások által is használt

írasmódra egyidős az

írással. Az ómagyar korban

kancelláriai helyesírás volt a

jellemző. A középmagyar korban a katolikus és protestáns

helyesírásról

beszélhetünk. 1832-ben az Akadémia

kiadta az első magyar helyesírási

szabályzatot (legutóbbi 1984-ben jelent meg).

Kiejtés

szerinti írás elve: a kiejtés elve

értelmében a kiejtett szó hangjait

általában a nekik

megfelelő betűkkel jelöljük. A kiejtés

elve 4 pontban foglalható össze:

- a msh-k.

időtartamának jelölése: pl.:

az

ikes igéknél zöldellik,

hámlik, v. tyú-tyû, ttyú-ttyû

szóvégződés esetében:

csengettyû, herkentyû, pattantyú, dugattyú

- a mgh-k.

minőségi és mennyiségi

szabályai:

pl.: a -ból, -ből, -tól, -től, -ról,
-ről. Attól függően kapcsoljuk a
szótövhöz,

hogy az alapszó magas, mély v. vegyes hangrendű

-e. Pl.: házból, vízből;

fotelből-fotelből; -ul, -ül---igeképző

(fordul, terül), határozórag

(hátsul,

kívül)

- kétalakú

elemek: olyan szavaknál amelyeknek

két köznyelvi változata van,

írásban is két alakot jelent. Pl.:

fel-föl,

zsemle-zsömlé,

törölköző-törülköző,

benn-bent.

- szóelemek

elhomályosulása nyomán

felépülő

kiejtés szerinti írásmód:

olyan szavak, amelyekben annyira elhomályosultak

az őket alkotó szóelemek, hogy csak a

nyelvtörténet ismerői tudják azokat

szétválasztani. Pl.: aggat, lagzi,

küszködik, éjszaka.

Szóelemző

írásmód elve:

a több szóelemből álló

szóalakok helyesírását ez

az elv úgy szabályozza, hogy a

toldalékos szavakon a toldalékok és az

összetett szavak tagjai világosan

felismerhetők legyenek. A szóelemeket úgy

írjuk le ahogy

külön-külön hangzanak.

Pl.: szénpor (m), vasgyár (zs), hordja (gy). A

szóelemző írásmód eseteit

két csoportba

oszthatjuk:

- szótükröztető

írásmód: ebbe a csoportba

tartoznak a hangok találkozásakor

létrejövő hangtani törvények.

Pl.: részleges

hasonulás. Az egyik msh. módosul az

ejtésben, a másik megőrzi eredeti

formáját.

Pl.: jégkrém (k), sínpár

(m), agyonnyom (nny), verébtől (p). Teljes

hasonulás

esetében több hang

találkozásakor az egyik hosszan

hallható. Pl.: merészség,

igazság, anyja, éljen, szálljatok,

follyon. A msh. összeolvadás: két msh.

találkozásakor beszédben egy

harmadikká alakul. Pl.: útja (tty), futja (tty),

metszi (cc), tanítson (ccs). Msh.

rövidülés: a hosszú msh-ra

végződő szóhoz

msh-val kezdődő toldalék járul. A tő

hosszú mássalhangzója

esetében megrövidül.

Pl.: keddre, agglegény, mennydörgés,
lanttal.

- szóelemek

fonematikus írása: azok a
szóalakok sorolhatók ide, amelyekben a
toldalékolt formában módosult a
szótő,

és ezt írásban is

jelöljük. Igeragozásban a "j"-el kezdődő

személyragok (jük, ják,

jétek, jék) módosulnak, s, sz, dz, z

végű igékhez

járválva. Pl.: mssa, nézze,

játsszák.

Felszólító módban a "j"

modosult

alakban járul a tőhöz az s, sz, dz, z

végű igéknél. Pl.: mosson,

játsszátok, nézze, vesszünk. Az

sz-szel bővülő v-s tövű igék

felszólító

alakjaiban a mgh-kra véződő tőhöz -gy alakban

járul a módjel. Pl.: legyen,

vegyél, vigyük stb.

Az

egyszerűsítés elve: megkönnyíti az

msh. torlódást. Ha kéttagú

msh-ra véződő szavak

véghangját megkettőzzük, akkor a kettős

msh-nak csak az első tagját írjuk

hosszan. Pl.: menyinyi helyett mennyi, hosszú helyett

hosszú. Kivételek az

olyan összetett szavak, amelyekben az első tag

végén és a második tag

elején

azonos kéttagú msh. áll. Pl.:

mészszagú, nagygyűlés,

tanácscsarnok. Ha az

alapszó hosszú msh-ra véződik

és a toldalék is ugyanazzal az msh-val kezdődik

nem írunk három betűt, csak kettőt. Pl.:

viccé, hosszal, álllexéma.

Hagyomány

elve:

azt

teszi lehetővé, hogy a régies

családnevekben megőrizhessük az eredeti

írásképet, mely

általában nem egyezik a kiejtési

formával. A kiejtéssel szemben

egy betű esetében marad a hagyományos forma: a

"ly" esetében ahol

"j"-t ejtünk. Pl.: kályha, mályva,

komoly, pehely, lyukas, ilyen, helyes.

Pl.: Horvátthal, Kiss-sel, Paállal,

Batthányval, Györfífivel.